

Rökbastu, Hille hembygdsgård, Gästrikland

Dendrokronologisk undersökning

av Torbjörn Axelson, juni 2012

Tidigt på morgonen den 9 juni 2012 tog jag med tillväxtborr (5 mm) prov ur ett antal stockar i den rökbastu som finns på Hille hembygdsgård, [60° 44' 24.7" N, 17° 11' 9.1" E](#). Den är flyttad från Tröje 1953.¹ Det primära syftet med provtagningen var att under den begränsade tid som stod till buds samla material till en användbar och fritt tillgänglig referenskronologi för södra Gästriklands kustland, där en stor del av proverna nu också ingår.² Boden var öppen och jag dristade mig att ta ett antal prover i den. Som "biprodukt" fås en dendrokronologisk studie av byggnaden.

Bastun är timrad med haklaxknutar, och många stockar är skarvade. Endast en del av stockarna är sotiga, varför man måste anta att de övriga satts in vid en omtimring efter vilken bastun inte använts - kanske då den flyttades till hembygdsgården 1953. Prov togs ur följande stockar:

Rökbastun sedd från baksidan med knutkedjan C-D.

Stock	provnr.	Status	Intervall	fällningsdatum
D1	X000a,b	Ej sotig	1772-1887	Sommar 1888
A4a	X001a	Sotig, blånad splint	1695-1797	vinter 1797/98
A6a	X002a	Sotig	1739-1798	vinter 1798/99
A7a	X003a	Sotig	1746-1870	vinter 1870/71 ³
C6	X004a	Sotig	1703-1798	vinter 1798/99
C7	X006a	Sotig, något blånad splint	1715-1797	vinter 1797/98

Byggnaden har en komplex tillkomsthistoria. Många av de lägre stockvarven är inte sotiga, och i flera fall uppenbart återanvända (i vissa fall rödfärgade på insidan!). Dessa kan eventuellt ha tillkommit i samband med flytten 1953. Endast en av dessa stockar är daterade (C1: sommar 1888), men dateringen av den stocken ger förmodligen ingen som helst information om rökbastun, då den från början förmodligen suttit i en helt annan byggnad. Av de sotiga stockarna är den större gruppen fällda vintrarna 1797/98 och 1798/99, och där de äldre visar blånad slintved, vilket kan tolkas som att de legat ute i väntan på användning. Dessa stockar bör ha timrats samman 1799. Vad de då utgjorde för slags byggnad kan inte avgöras. Stocken A7a med datering troligen vintern 1870/71 eller möjligen något år senare, ger en tidigaste möjlig datering (*terminus post quem*) av rökbastun till 1871, men vi vet ju inte om också denna stock hade hunnit återanvändas innan den blev en del av rökbastun - kanske är det t.o.m sannolikt.

Den typ av knutning som används i boden, haklaxknutar, anses härröra från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal⁴, men jag har funnit liknande knutar från mitten av 1800-talet där knutning utan skallar kan antas ha varit särskilt önskvärd (två belägg⁵). Denna studie ger dessvärre intet säkert besked om rökbastuns och därmed knutarnas ålder, då det daterade timret i det flesta fall uppenbarligen är återbrukat, och i det återstående fallet (A7a - 1870/71) mycket väl också kan vara det.

Noter

- ¹ Hille hembygdsgård: http://www.hillehembygd.se/?page_id=44
- ² Cybis Wiki: [GvleC](#) (referenskronologi, Gävlekusten, tall)
- ³ Då ytveden är mycket tät, kan dateringen vara något senare om det exempelvis är fråga om en nyligen död tall eller osynliga ringar i det yttersta segmentet hos ett döende träd.
- ⁴ Arnstberg: *Datering av knuttimrade hus i Sverige*, Nordiska museet 1976, ISBN 91-7108-128-3, s.132
- ⁵ Utbyggnad över källarnedgång ca 1847, Klockarbacken, Ljungdalen, Härjedalen, <http://taxelson.se/dendro/obj/hrjdA.htm>, Jons Olars källarstuga, Björbo, Dalarna, troligen ca 1860, <http://taxelson.se/handbacken/Jons-Olars.htm>

Denna och andra dendrokronologiska studier av T. Axelson återfinns på taxelson.se/dendro/obj/

Mätvärden (rådata)

```
X00 1 Rökbastu fr Trödje, Hille hembygdsgård, Gästrikland PISY
X00 2 Sweden Pinus sylvestris 30m 6044N1711E 1695 1887
X00 3 T. Axelson
X00 #### 60.740203,17.185866 (building location)
X000a 1772 170 231 225 224 271 186 152 129
X000a 1780 106 122 150 126 146 127 103 108 98 94
X000a 1790 104 108 76 92 103 69 76 95 79 104
X000a 1800 103 92 75 64 68 88 88 93 73 79
X000a 1810 122 122 109 121 92 88 74 90 86 122
X000a 1820 119 113 80 86 92 93 109 97 105 87
X000a 1830 97 100 92 87 87 51 32 52 86 91
X000a 1840 100 94 89 92 113 79 96 77 86 76
X000a 1850 74 79 62 46 53 88 117 104 104 82
```

X000a	1860	86	84	85	65	52	61	79	64	60	61
X000a	1870	60	48	49	59	66	46	42	49	65	63
X000a	1880	64	53	100	57	78	106	72	65	999	
X000a	####	+ ofullst. Dl, Rökbastu, Hille									
X000b	1772	170	246	266	276	271	231	163	151		
X000b	1780	110	123	144	136	175	180	133	119	116	121
X000b	1790	137	215	163	184	226	151	129	161	144	108
X000b	1800	172	200	121	103	92	94	140	123	91	87
X000b	1810	136	114	109	131	85	87	78	92	78	116
X000b	1820	87	86	72	75	96	101	108	97	105	71
X000b	1830	80	95	77	54	74	39	77	102	137	133
X000b	1840	136	115	92	76	92	79	95	84	98	93
X000b	1850	132	107	84	53	61	77	118	117	93	63
X000b	1860	80	74	69	84	61	68	106	89	75	86
X000b	1870	87	69	63	77	65	54	45	48	60	60
X000b	1880	77	66	102	67	73	93	83	70	999	
X000b	####	+ ofullst. Dl, Rökbastu, Hille									
X001a	1695	143	185	201	290	291					
X001a	1700	316	281	279	158	205	173	200	210	205	165
X001a	1710	215	220	209	210	200	215	170	127	130	97
X001a	1720	118	109	124	110	85	111	80	81	91	61
X001a	1730	88	78	94	88	75	89	75	75	110	128
X001a	1740	94	89	91	121	97	113	113	102	113	119
X001a	1750	136	119	100	109	124	112	107	77	73	100
X001a	1760	76	101	87	83	102	82	86	100	93	87
X001a	1770	58	47	71	73	53	63	74	53	75	88
X001a	1780	46	35	37	50	48	50	47	41	36	48
X001a	1790	31	56	34	44	44	28	36	49	999	
X001a	####	vk (blånad splint). A4a, Rökbastu, Hille									
X002a	1739	356									
X002a	1740	373	247	263	223	263	249	272	213	175	192
X002a	1750	184	173	156	182	161	100	77	98	148	147
X002a	1760	169	172	135	105	131	127	130	130	124	135
X002a	1770	103	85	113	103	60	49	58	63	98	92
X002a	1780	89	85	95	72	141	136	122	114	99	108
X002a	1790	118	157	89	112	154	113	81	114	74	999
X002a	####	vk. A6a, Rökbastu, Hille									
X003a	1746	354	287	205	280						
X003a	1750	353	268	229	231	203	169	167	138	105	150
X003a	1760	156	209	172	166	233	190	215	200	109	143
X003a	1770	118	80	111	143	129	128	161	137	98	140
X003a	1780	97	63	104	90	109	85	94	123	86	103
X003a	1790	119	153	117	138	164	95	112	151	114	129
X003a	1800	119	124	135	105	130	114	101	69	65	74
X003a	1810	60	38	47	50	66	70	47	68	48	65
X003a	1820	44	42	30	74	51	37	60	67	78	56
X003a	1830	79	66	67	65	61	68	45	40	33	37
X003a	1840	37	31	34	32	27	17	26	14	24	28
X003a	1850	28	29	22	7	13	29	21	21	10	8
X003a	1860	14	9	17	23	22	4	13	16	9	19
X003a	1870	20	999								
X003a	####	vk (ytved mkt tät). A7a, Rökbastu, Hille									
X004a	1703	227	373	248	338	327	272	251			
X004a	1710	275	313	327	246	271	278	227	255	238	173
X004a	1720	195	228	248	163	145	175	145	127	155	174
X004a	1730	140	137	137	114	120	140	104	71	106	100
X004a	1740	72	50	66	56	61	57	53	44	55	52
X004a	1750	55	84	73	92	76	74	65	56	49	55
X004a	1760	54	60	63	47	51	48	62	64	54	59
X004a	1770	58	41	55	51	33	49	69	53	76	47
X004a	1780	42	33	35	34	48	39	45	44	49	48
X004a	1790	46	61	52	53	55	34	37	50	39	999
X004a	####	vk. C6, Rökbastu, Hille									
X006a	1715	253	196	175	177	144					
X006a	1720	196	190	203	181	120	162	101	97	88	102
X006a	1730	126	144	178	105	121	125	111	108	147	119
X006a	1740	108	75	117	108	99	85	84	123	159	172
X006a	1750	197	136	127	125	106	102	90	86	70	121
X006a	1760	91	94	71	85	93	84	95	85	102	98
X006a	1770	71	35	71	62	71	70	78	57	78	89
X006a	1780	52	52	54	56	80	68	54	59	64	71
X006a	1790	66	142	92	119	117	83	49	91	999	
X006a	####	vk, ngt blånad. C7									